

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

**РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 051 Економіка
за бакалаврською програмою професійного спрямування
Управлінська економіка та конкурентна політика**

**на тему: «Економічно ефективний спосіб розподілу доходів населення
в Україні»**

Виконавець:

студент ФЕУП

Цибульський Роман Сергійович _____

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Шараг Олена Сергіївна _____

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З отриманням Україною незалежності та заміною планової економіки ринковою в країні відбувалися трансформаційні процеси. Одним з питань, що стали обговорюватись став розподіл та перерозподіл доходів населення, який зазнав суттєвих змін, тепер наймані робітники отримують заробітну плату вже не внаслідок централізованого розподілу благ, а залежно від їх особистих якостей та здібностей. Зокрема, однією зі структурних змін в доходах населення країни стало зменшення частки заробітної плати та збільшення частки соціальних трансфертів. Для української економіки стала характерна олігархічна структура, а у зв'язку з демографічною кризою Пенсійний фонд України потребує інтенсивнішого поповнення. Ці всі перелічені проблеми, що нині стоять перед країною, і зумовлюють зацікавленість до проблеми розподілу доходів в наукових колах. Виникають питання щодо того, яким чином відбувається розподіл доходів та чи справедливий його результати; яка роль держави в цьому процесі та важелі впливу; яка оптимальна міра впливу держави на розподіл національного доходу тощо.

Питання функціонального та індивідуального розподілу досліджувалось як зарубіжними авторами (фізіократами та класиками: Ф. Кене, А. Тюрго, А. Сміт, Д. Рикардо, Дж. Ст. Мілль, Т. Мальтус, К. Маркс, А. Пігу, Дж. М. Кейнс; а також сучасними дослідниками: Кабінга М., Ганнеке Д. П., Міррліс Дж. А., Люти Х., Чнованец М., Долігальські., Рояс Л. Е., Вергара Д., Аллен Р. С., Хьюдсон П., Дін. П., Коул У. А., Льюїс У. А., Гартвел Р. М., Пінто А., Тауфік У. Х.), так і вітчизняними дослідниками (Юрчик Г. Н., Самолук Н. М., Приймак З.В., Сочка К.А., Коваленко І. А., Крихівська Н. О., Іванов Ю., Тищенко В., Найдено О.). Проте результати дослідження науковців, здебільшого сучасних, носять дещо суперечний характер та йдуть врозріз із сучасною практикою розподілу, через що питання, що розглядається, потребує подальшого дослідження.

Метою роботи є теоретико-методологічний аналіз розподільчих та перерозподільчих процесів, що стосуються доходів населення та обґрунтування напрямків щодо удосконалення розподілу та перерозподілу доходів у сучасній Україні.

Для досягнення вищевказаної мети було поставлено такі **завдання**:

- визначити основні економічні категорії, пов'язані з розподілом та з'ясувати та описати зв'язки, що їх пов'язують.
- з'ясувати основні принципи та інструменти перерозподілу доходів населення, а також методи оцінки диференціації доходів населення як одного з показників стану розподілу доходів в суспільстві.
- описати та проаналізувати динаміку функціонального розподілу доходів населення та податкової політики за час існування капіталізму у світі.
- описати сучасні системи оподаткування в зарубіжних країнах світу.
- проаналізувати диференціацію доходів населення в світі та з'ясувати вплив держави на нього.
- описати структуру розподілу доходів населення в Україні за роки незалежності

- проаналізувати зв'язок нерівності доходів населення з економічним добробутом в країні.
- з'ясувати проблеми розподілу та перерозподілу доходів населення, що характерні для України, та їх відповідність нормам ЄС.
- запропонувати шляхи розв'язання проблем української системи перерозподілу з огляду на євроінтеграційні перспективи України.

Об'єктом дослідження виступають розподільчі процеси серед доходів населення України та зарубіжних країн з часів розгортання Першої промислової революції.

Предметом дослідження є чинники, умови, закономірності та особливості розподілу доходів населення, а також погляди науковців різних економічних течій на нього.

Методи дослідження. В кваліфікаційній роботі використані наступні методи дослідження: аналіз (проведено аналіз наукових джерел та підходів до проблеми розподілу доходів, виділено основні економічні категорії, пов'язані з розподілом доходів та з'ясовано зв'язки між ними); синтез (виявлено зв'язок між рівнем втручання держав в економіку та рівнем нерівності доходів у суспільстві); узагальнення (використано до податкових навантажень, стягнутих з доходів найманих робітників та/або підприємців/капіталістів); історичний метод (застосовано до вивчення розвитку розподілу та перерозподілу доходів за час існування капіталізму, а також до еволюції інструментів та методів перерозподілу доходів населення); емпіричний метод (використано до аналізу сучасного стану розподілу доходів, а також систем оподаткування зарубіжних країн та України); статистичний метод (досліджено стан та динаміку структури доходів населення та податкових надходжень України та європейських країн); абстрагування (застосовано до статистичних даних, пов'язаних з розподілом та перерозподілом доходів населення в Україні з 2022 року через імовірну обумовленість змін, спричинених воєнними подіями на території країни).

Інформаційною базою дослідження є фундаментальні та сучасні праці як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, міжнародні договори (Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом), статистичні дані Євростату, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Світового банку, Інтернет-ресурси загального доступу, періодичні видання та публікації у відкритій пресі.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (41 найменування). Загальний обсяг роботи становить 83 сторінки. Основний зміст викладено на 72 сторінках. В роботі використано 18 рисунків.

Публікація та апробація результатів дослідження.

1. Цибульський Р.С. Цифрові гроші держави. *Науковий студентський вісник*. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємством, 2023. № 38. 303 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні засади розподілу та перерозподілу доходів населення» визначено поняття доходів домогосподарств: визначити доходи домогосподарств (або особисті доходи) можна як суму грошових коштів і продуктів, отриманих або вироблених домогосподарствами за певний період часу, як правило, за рік. Зазначено, що найпоширенішою концепцією, що досліджує структуру доходів, є розподіл за факторами виробництва, або так званий функціональний розподіл. Найпершою загальновизнаною моделлю розподілу була трифакторна модель, що описала структуру доходів населення як композицію 3-ох частин: рента, заробітна плата та прибуток, які формувались з 3-ох факторів виробництва: земля, праця та капітал відповідно. Описані зміни, яких в подальшому зазнала змін вищевказана модель. З внеском А. Маршала почала включати в себе четвертий фактор — підприємництво (або підприємницьку здібність), який був відділений від капіталу. Таким чином, прибуток вже вважався доходом від підприємництва, а капітал в свою чергу приносив відсоток його власнику. В середині ХХ століття через зростання ролі держави в суспільстві з'являється ідея додати інший фактор виробництва — державу, а зі зростанням у світі ролі інформації деякі науковці вважають доречним виділити такий фактор, як інформація. Проте якщо чотирифакторна модель стала досить поширеною в економічній теорії, п'яти- та шестифакторні моделі сприймаються серйозно далеко не всіма дослідниками-економістами. Визначено, що першими закони розподілу доходів почали досліджувати фізіократи, які вивчали чистий продукт, який створювався лише в сільському господарстві та, за думкою Ф. Кене, розподілявся між власником землі, хліборобом та бездіяльним класом (тим, який не зайнятий в сільському господарстві). В свою чергу, А. Тюрго стверджував, що продукти землеробства розподіляються в серед власником землі та землеробом, так як всі землі в решті решт стають надбанням власників. Так, чистий продукт привласнювався лендлордами, а заробітна плата стає винагородою хліборобам, яке Тюрго визначає як мінімум життєвих засобів, а тяжіння заробітної плати до цього мінімуму є законом розподілу доходу між цими двома класами. Визначено, що в класичній економічній теорії, концепція розподілу, побудована на трудовій теорії вартості, змінила погляд на винагороду землевласника з привласненого чистого продукту на ренту. Таким чином, описано взаємозв'язок між доходами трьох класів суспільства, володарями трьох факторів виробництва. Рента за Давидом Рикардо — це та частина продукту землі, яка сплачується землевласнику за користування первісними і незруйнованими силами природи. В першу чергу, Д. Рикардо наголошує на тому, що рента зумовлена обмеженістю ресурсу землі та існуванням як передбачуваний наслідок, права власності на цей ресурс. Розглянуто заробітну плату як наступну складову доходів населення, яку А. Сміт визначає як продукт праці, природну винагороду за неї. Давид Рикардо одразу зауважує на тому, що праця є таким же товаром, що може чи то збільшуватись, чи то зменшуватись, тому має ціну: природну та ринкову. Природну ціну праці Рикардо прив'язує до її необхідності відтворюватись та прирівнює до такої, яка зумовлює існування та продовження роду останньої. Дохід підприємця визначено як частину продукту, що залишається у

підприємця по сплаті заробітної плати, тоді як після сплати ренти та позичкового відсотка підприємець отримує прибуток. Через те, що ціни на «хліб» визначаються кількістю праці на тій ділянці землі, яка не платить ренти, так само як і ціни на промислові товари, які залежать від кількості праці, що пішла на їх виготовлення, не залежить від ренти. Тому вартість товарів фермерів та фабрикантів ділиться лише на дві частини: на заробітну плату та прибуток. Вже на цьому етапі можна побачити, що ці дві економічні категорії знаходяться у конфронтації. Охарактеризовано два канали отримання доходів: ринковий та неринковий: перший на відміну від другого формується через систему ринкових відносин та включає в себе доходи від продажу майна та від експлуатації факторів виробництва (заробітна плата, підприємницький дохід, відсоток від капіталу, рента) (було розглянуто в першому пункті). До неринкових можна віднести: перерозподіл первинних доходів, дохід домогосподарств в натуральній формі та дохід з інших нерегулярних джерел. Визначено основні принципи оподаткування, покликаючись на думки Сміта: 1) справедливість; 2) визначеність; 3) зручність сплати; 4) помірність. Зауважено, що основна суперечність в перерозподілі доходів — соціальна рівність і справедливість та економічна стабільність і стійкість. Проаналізовано сучасний стан досліджень проблематики перерозподілу доходів населення та зроблено наступний висновок: сучасній теорії оптимального перерозподілу доходів існує безперечна схильність до використання математичного моделювання з метою визначення ефективних податкових ставок. Проте, через відсутність поділу податків за об'єктами їх впливу, інструментарій моделювання зводиться до єдиної ставки оподаткування, до того ж дає не завжди однакові результати в роботах різних науковців.

У другому розділі «Практика зарубіжних країн з перерозподілу доходів населення» проаналізовано історичні аспекти та досвід регулювання доходів населення в різні періоди капіталізму. А саме, описано, що з приходом Промислової революції в Англію та згодом в інші європейські країни продуктивність праці почала зростати, що призвело до масової урбанізації та зростання виробництва. Хоча національний продукт і, відповідно, дохід на душу населення зростав, тоді, в першій половині XIX ст., реальна заробітна плата залишалась фактично незмінною. Цей період в економіці часто називають «павзою Енгельса». Однак, ця павза, попри збільшення нерівності між доходами найманих робітників та підприємців, мала й позитивну сторону і, спрямувала більшу частину доходів населення на накопичення капіталу, результатом чого став розвиток економіки країни. Провівши аналіз розподілу доходів в тогочасній Англії за структурою функціональних доходів, зроблено висновки: частка заробітної плати спадала до певного моменту, проте потім повернулась на попередній рівень; узгодженої відповіді на питання щодо впливу оподаткування на індустріалізацію Англії немає, проте, не зважаючи на величезні витрати англійського уряду, зростання виробництва більш ніж компенсували останні. Під час розгортання Першої промислової революції фіскальна задача уряду фактично зводилась до ефективного способу поповнення державного бюджету, який визначався потребами воєн, а не ефективного налагодження статей витрат. Також, розглянуто Зауважено, що починаючи з XX ст. у світовій практиці стає більш загальне сприйняття фіскальної політики не лише як інструменту формування державних

ресурсів, але як перерозподільчого інструменту. Паралельно виникало 2 питання: щодо справедливого розподілу доходів та щодо втручання держави в цей процес. Запропоновано наступний погляд: рушійна сила ринкової економіки — нагромадження багатства, на основі якого відбувається розподіл доходів, адже переважно заможніші люди мають більше можливостей у привласненні більшої їх частки. Тобто, за таких умов розподіл не може бути рівномірним. Проте думки економістів з цього приводу не збігаються: в той час, як одні стверджують, що зростання економіки відбувається за рахунок людей з більшим доходом, адже норма заощадження в них більша, тому і більша їх частка може спрямовуватись на інвестиції, інші ж підтримують позицію, що для реалізації більших обсягів товарів та послуг, які були викликані збільшенням інвестицій, доходи бідніших прошарків мають також зрости, тобто нерівність має стати нижчою. Визначено та описано основні тенденції перерозподілу доходів населення по закінченню Другої світової війни і аж до 70-х років XX ст.: держава значною мірою втручалась в економіку та зокрема впливала на більш рівномірний розподіл доходів, проте в подальшому уряди країн ставали більш схильними до регулювання економіки ринковими процесами, відтоді нерівність між найманими працівниками та капіталістами та іншими групами в межах цих двох категорій почала. Зроблено висновок: внаслідок глобалізації нерівність не лише всередині країн зростала, але й між ними. Також, розглянуто сучасні системи оподаткування в зарубіжних країнах, а саме у Франції, Італії, Німеччині, Сполучених Штатах Америки та Великій Британії. Визначено основні характерні риси для кожної з країн. Франція була фундатором багатьох нововведень в систему оподаткування. Так, тут вперше з'явилися акцизи на цукор, велосипеди, автомобілі, а французький економіст вперше запропонував податок на додану вартість, якій швидко поширився і понині успішно використовується в багатьох країнах. На всіх рівнях (центральному, регіональному та місцевому) в країні налічується близько 200 податків, зборів, а також обов'язкових та парафіскальних платежів. Німеччина — країна, де виникло поняття податкової держави та сформувалась система поглядів на державне управління. Тому саме тут, завдяки роботам науковців сформувались два вагомих напрямки, які вплинули на уявлення про державні фінанси: камералістика та принципи оподаткування А. Вагнера. Відмітна риса сучасної податково-пільгової політики Італії — залучення із-за кордону різних кваліфікованих фахівців, підприємців, зірок спорту, дослідників, навіть багатих пенсіонерів за умови переносу податкової резиденції в Італію. Податкова система Сполучених Штатів Америки через масивність країни та розміри економіки варто особливої уваги. За традицією з розглянутими федераціями, податкова система держави складається з трьох рівнів: федеральний, штатний та місцевий. Індивідуальний ПДФО, впроваджений у 1913 році, стягується за прогресивною шкалою з більшим роздрібленням, ніж в попередньо розглянутих країнах, та диференційований на чотири групи платників: одинаки, подружжя зі спільною або окремою подачею декларації та домогосподарства (усі інші). Велика Британія, не зважаючи на схильності науковців того часу до невтручання держави в економіку, в 1842 році стає першою серед європейських країн, яка запроваджує стабільний податок на дохід за прогресивною ставкою від 0,8% до 5%. Станом на 2024 рік, в

Британії функціонує прогресивна ставка податку на доходи фізичних осіб від 0% до 45%. Зроблено наступні висновки: з часів промислових революцій втручання держави в економіку зростало; суттєво податковий тягар зріс після Другої світової війни; а шедулярна система оподаткування, що полягала у встановленні розміру податкового стягнення в залежності від джерела доходу поступилась глобальній системі, для якої було характерне оподаткування сукупного доходу фізичних осіб. Таким чином, більшу роль перерозподілу набули соціальні трансферти, податкові пільги, знижки та подібні видатки держави. В деяких системах, як у Франції, Великій Британії та США, навіть передбачені від'ємні податкові ставки для стимулювання зайнятості для робітників з низьким рівнем доходу, таким чином держава уникає подвійного тягара виплат у зв'язку з безробіттям, які б могла б виплачувати. Наразі, витрати державного сектору коливаються в капіталістичних країнах в середньому від 10% до 30%. Описані стан нерівності доходів різних країн, та рівень державного втручання. Проаналізовано зв'язок втручання держави з рівнем нерівності доходів та чітко виявлено обернену залежність між показниками, при чому залежність стає сильнішою зі зростанням довіри населення до законів суспільства та їх неухильному виконанні. Розглянуто та проаналізовано структуру надходжень держави за 2023 рік країн Європи та Європейського союзу. Зроблено висновок, що більша половина надходжень бюджетів держав складають податкові надходження (близько 55%), на другому місці за вагомістю надходжень — соціальні внески, а інші надходження складають менше 15%.

У третьому розділі «Практика розподілу та перерозподілу доходів в Україні» проведено аналіз нерівності доходів населення та тенденцій економічного зростання України за роки незалежності на основі індексу Джині та реального ВВП на душу населення. В процесі аналізу не виявлено жодного зв'язку. Це може бути пов'язане в тому числі з політичними, економічними та структурними кризами в країні, що відбувались протягом всього періоду незалежності. Також, проаналізовано структуру доходів в Україні за роки незалежності. Зі свого боку, динаміка структури доходів населення України за період 2001 – 2021 рр. показала відносну стабільність та станом на 2021 рік характеризувалась розподілом заробітної плати, прибутку та змішаних доходів, доходів від власності та соціальної допомоги з іншими трансфертами з відповідними частками 45,5%, 19,8%, 2,2% та 32,5% від всіх доходів домогосподарств. Розглянувши структуру доходів населення України та європейських країн, бачимо, що порівняно з країнами ЄС та ЄЗ, вітчизняний розподіл доходів носить цілком звичайний характер та жодна з часток не виходить за рамки показників, що існують серед країн Європи. Однак, в середньому, в останніх частка заробітної плати дещо вища, а соціальних трансфертів та доходів від власності менша. Загалом, вітчизняний розподіл доходів за структурою дуже схожий з розподілом в Ірландії. Проаналізовано та запропоновано напрямки удосконалення розподілу та перерозподілу доходів в Україні та їх адаптація до норм і критеріїв ЄС. У зв'язку з набуттям Україною у 2022 році статусу кандидата на вступ до ЄС, питання уніфікації системи оподаткування як ніколи є зараз актуальним. Зокрема, європейська інтеграція несе за собою необхідність гармонізувати податкові системи країн-членів альянсу. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом була, яка підписана у 2014 році

та вступила в силу в 2017 році, визначає основний вектор зовнішньоекономічної вітчизняної політики. В процесі порівняння вітчизняної та зарубіжної структур податкових надходжень зроблено висновок, що якщо в середньому в країнах Європи податкові надходження в бюджети держав від оподаткування споживання та оподаткування доходів з власністю складають однакові частки в структурі доходів держави, при чому в більш розвинених країнах надходження від оподаткування доходів та власності переважають, то в Україні непрямі податки майже на 40% перевищують прямі (станом на 2021 рік). Зауважено, що вітчизняні науковці сходяться на тому, що непрямі податки є неефективними в перерозподілі доходів, проте через простоту адміністрування є ефективним джерелом поповнення бюджету держави. Через високий рівень корупції та тінізації економіки непрямі податки стають зручним інструментом, проте дослідники в сфері оподаткування одноголосно підтримують тезу про необхідність налагодити сприятливий економічний клімат для подальшого нарощення частки прямих податків в структурі надходжень бюджету України. І хоча за останні 10 років темпи зростання прямих податкових надходжень перевищують темпи зростання непрямих податкових надходжень, проте ці зміни є ледь відчутними. Проаналізовано також і тенденції у виконанні завдань, що стояли перед Україною в процесі євроінтеграції, визначено ступінь виконання Україною зобов'язань, визначених нормами Угоди про асоціацію. В результаті впровадження змін, визначених Угодою про асоціацію України з ЄС, з 2017 року відсоток передбачуваних документом заходів зріс з 41% до 72% станом на 2022 рік. В дослідженні зазначено, що один із найбільш проблемних аспектів непрямого оподаткування є питання своєчасного відшкодування ПДВ. Таким чином, станом на кінець 2022 року, Україна заборгувала 28,7 млрд. грн. суб'єктам господарювання, тож механізм оподаткування досі залишається недосконалим. Визначено, що процес євроінтеграції впливає на розподіл та перерозподіл доходів населення в країні з декількох позицій: уніфікації мит та податків (переважно непрямих) та, відповідно, вплив на ціни та споживання; лібералізація руху капіталу та, частково, робочої сили; процесів подолання корупції. Суттєвою перепорою країни на шляху до інтеграції є війна та, як наслідок, воєнний стан, який має наслідком скорочення сальдо зовнішньої торгівлі та неспроможність держави захистити національних виробників від впливу регулювання інших країн.

ВИСНОВКИ

Розподіл та перерозподіл доходів населення був предметом гострих дискусій ще з часів розгортання Першої промислової революції та формування економічних знань та поглядів у систему — економічну теорію, зокрема класичну політекономію. Найвизначнішими науковцями в дослідженні цієї теми були такі фундатори як Адам Сміт (перший сформував основні принципи оподаткування), Давид Рикардо (визначив основні залежності між доходами найманих працівників, капіталістів та землевласників; описав вплив оподаткування доходів з різних джерел на економічну систему), Джон Стюарт Міль (стверджував про визначеність розподілу багатства звичаями та законами суспільства, створеними правлячою його частиною), Артур Пігу (зазначав, що результат розподілу, тобто суспільний добробут, має визначатись не лише економічними показниками, але й якістю життя; давав перевагу перерозподілу доходів від багатих до бідних), Джеремі Бентам (писав, що добробут визначається щастям населення), Альфред Маршалл (добробут ґрунтується на надлишкові споживача — різниці між сумою, яку покупець готовий заплатити за товар, та сумою, яку платить насправді), Карл Маркс (вказував, що джерелом доходів є праця найманого працівника, який створює надлишковий продукт, що в подальшому розподіляється між класами капіталістів та землевласників) та інші.

Таким чином, в процесі дослідження теорії та практики розподілу та перерозподілу доходів населення було сформовано та висунуто наступні висновки:

1. Визначено погляди науковців на оптимальний розподіл доходів населення: якщо суспільний добробут як результат розподілу та перерозподілу доходів населення одними науковцями визначався суто економічними показниками, інші — вказували на необхідність врахування й неекономічних чинників, таких як якість життя, що міг визначатись доступністю освіти, громадським порядком, умовами життя, медичним обслуговуванням, умовами відпочинку тощо. Таким чином, для більш точного розуміння критерію ефективності розподілу доходів в роботі показники якості життя були виключені з предмету дослідження.

2. Умовно період дискусій щодо економічно ефективного розподілу доходів населення поділено на два етапи, залежно від провідних наративів: першому був притаманний наратив класиків, які стверджували, що рушійною силою економіки є виробники як клас, який більше інших схильний до заощадження своїх доходів та їх спрямуванні на розширення виробництва у вигляді інвестицій; а для другого провідною тезою був детермінізм «ефективного попиту», який був описаний Джоном Мейнардом Кейнсом, таким чином, рушійною силою економіки почали вважатись споживачі, що купують товари та послуги виробників та приносять їм очікуваний прибуток. Таким чином, наративи цих двох періодів замкнули коло залежностей попиту та пропозиції на ринку товарів і послуг. Представники ж класичної економічної теорії більше уваги приділяли розподілу й перерозподілу доходів на ринку факторів виробництва, тобто між їх власниками: робочою силою, капіталістами та землевласниками. Зокрема, було виявлено наступні закони розподілу: доходи землевласників (рента) визначені якістю їх земель (відносно тієї, яка останньою почала експлуатуватись), а доходи робочої сили (заробітна плата) та капіталістів

(прибуток) існують в суперечності та більшою мірою визначені тяжінням робочої сили до природнього рівня в довгостроковій перспективі, тобто рівня, що забезпечує її відтворення в природніх масштабах, залежно від суспільних стандартів комфорту, рівня технічного прогресу та продукту землі. В короткостроковій перспективі заробітна плата залежить від попиту на робочі руки та цін товарів (та послуг) споживання робочої сили.

3. Продемонстровано основні здобутки класиків в питанні перерозподілу доходів є принципи його здійснення та впливу на розподіл доходів населення. Головними принципами перерозподілу (зокрема оподаткування), визначеними ще А. Смітом залишаються: 1) справедливість; 2) визначеність; 3) зручність сплати; 4) помірність. Принципи впливу податків як інструменту перерозподілу можна описати декількома тезами: 1) податок на ренту падає лише на землевласника; 2) податок на заробітну плату та прибуток через суперечність останніх має однаковий ефект та здебільшого падає на капіталіста (проте частину тягаря сплачує найманий працівник у вигляді ринкового зниження заробітної плати внаслідок імовірного зменшення попиту на робочу силу); 3) податок на споживання падає на всіх споживачів оподаткованих товарів та/чи послуг.

4. Охарактеризовано нові погляди в теорії розподілу доходів зі зміною мейнстріму економічної теорії в бік кейнсіанства та похідних його напрямків. А саме, з обґрунтуванням стимулювання «ефективного попиту», дослідження науковців змінили фокус з ринку факторів виробництва на ринок товарів та послуг, а політика держави — на споживання, зниження диференціації доходів населення та оподаткування наявного доходу замість різних його видів залежно від джерел. Таким чином, в міжнародній практиці шедулярна (англійська) система оподаткування, яка полягала в нарахуванні податків на дохід з того чи іншого фактору виробництва, змінилась глобальною (німецькою) системою оподаткування.

5. Визначено характер сучасних досліджень ефективного перерозподілу доходів населення. З останньої третини ХХ ст. все більш поширеним методом визначення оптимального оподаткування стало математичне моделювання. Одним з перших науковців, хто дослідив питання оптимального оподаткування став Джеймс Міррліс, який, собі на подив, дійшов висновку на користь низьких податкових ставок. Сучасні науковці часто звертаються до робіт Міррліса та на їх основі будують свої моделі, які, натомість, часто дають різні результати.

6. Описано стан сучасних систем оподаткування, які є досить різними і в країнах ЄС та за її межами, окрім диференційованих ставок та прогресивних шкал мають розгалужену систему податкових пільг, а політика багатьох розвинених держав характерна значним втручанням в економіку та розвинутою системою соціального захисту та страхування. Дійсно, аналіз рівня присутності держави в економічній системі та рівня нерівності доходів показав їх обернений зв'язок, що є більш вираженим в країнах із законослухняними суб'єктами, що може свідчити про дієвість політики перерозподілу доходів населення країн зі значним рівнем втручання в економіку. Насьогодні, структура доходів населення ЄС та ЄЗ для різних держав є різною; в середньому за відповідними країнами переважають заробітна плата та соціальні трансферти.

7. Охарактеризовано стан розподілу та перерозподілу доходів населення в Україні та порівняно з європейським. Зі свого боку, сукупні доходи українців мають схожу структуру з європейською, з дещо більшою часткою заробітної плати (45,5% проти 38%) та меншою часткою соціальних трансфертів (32,5% проти 41%).

8. Визначено основні недоліки системи оподаткування України: структура доходів держави, зокрема податкових, як інструменту перерозподілу викликає занепокоєння вітчизняних науковців, а саме — переважання непрямих податків (у більшості ПДВ), які легкі в адмініструванні та дієві у фіску, над прямими, які ефективніші з боку перерозподілу. Також визначено, що для України характерне ухилення громадян та бізнесу від сплати податків, високий рівень корупції та тінізації економіки, що негативно впливає на розподіл та процес перерозподілу доходів в країні.

9. Запропоновано шляхи вирішення проблем та усунення недоліків сучасної вітчизняної системи оподаткування задля створення сприятливих умов для економічного зростання: вітчизняні науковці радять посилити політику перерозподілу шляхом скорочення можливості ухилення від сплати податків (тобто, скорочення корупції та тінізації економіки) та впровадженні податків та податкових ставок, пропорційних доходам населення. Зокрема, сформовано наступні рекомендації: централізація механізму адміністрування податків та посилення повноважень контролюючих органів та санкцій за порушення податкового законодавства; підвищення обізнаності населення з оподаткування, зокрема прав та обов'язків громадян; впровадження в діяльність податкових органів інноваційних технологій з метою підвищення ефективності адміністрування податку; оптимізація розмірів ставок ПДВ згідно зі стандартами країн ЄС; впровадження прогресивних податкових ставок та податку на виведений капітал, предмети розкоші та послуги люксового сегменту.

АНОТАЦІЯ

Цибульський Р. С.,
«Економічно ефективний спосіб розподілу доходів населення в Україні»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності
«Економіка» за бакалаврською програмою «Управлінська економіка та конкурентна
політика»,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2024 рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – розподільчі процеси серед доходів населення України та зарубіжних країн.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти розподілу та перерозподілу доходів населення протягом різних періодів капіталізму.

Проаналізовані погляди видатних та сучасних науковців на розподіл та перерозподіл доходів населення, історичні аспекти розподілу та практики перерозподілу доходів населення різних країн, а також України; визначено вплив державного втручання в економіку на нерівність доходів населення; охарактеризовано структуру доходів та податкових надходжень держави як основного інструменту перерозподілу доходів.

Запропоновано посилити контроль та дотримання неухильної та добросовісної сплати суб'єктами податків, скоротити рівень корупції та частку економіки в тіні, а також збільшити частку податкових надходжень з прямих податків, тим самим посилити перерозподільчий інструмент держави.

Ключові слова: функціональний розподіл доходів, перерозподіл доходів, диференціація доходів, податки, коефіцієнт Джині.

ANNOTATION

Tsybulsky R. S.,
«An economically efficient approach to income distribution in Ukraine»,
thesis for Bachelor degree in specialty «Economics» under the program «Managerial economics
and competitive policy»,
Odesa National Economics University
Odesa, 2024

Thesis consists of three chapters. Object of study distribution processes among the incomes of the population in Ukraine and foreign countries.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of the distribution and redistribution of the population's income during different periods of capitalism.

The views of outstanding and modern scientists on the distribution and redistribution of population income, historical aspects of the distribution and practice of redistribution of incomes of the population in different countries, as well as in Ukraine are analyzed; the impact of government intervention in the economy on income inequality is defined; the structure of incomes and tax revenues of the state as the main instrument of income redistribution are characterized.

There are proposed to strengthen control and compliance with consistent and honest payment of taxes by subjects, reduce the level of corruption and the share of the shadow economy, also to increase the share of tax revenues from direct taxes, thereby strengthening the redistributive instrument of the state.

Keywords: functional income distribution, income redistribution, income differentiation, taxes, Gini coefficient.